

Katarína Kirstová

PRÁVNA ÚPRAVA SLUŽIEB V ČSL. OBČIANSKOM PRÁVE

Osobitosťou nášho civilného kódexu v porovnaní s civilnými kódexami socialistických krajín je tá skutočnosť, že obsahuje základnú právnu úpravu služieb poskytovaných socialistickými organizáciami občanom v osobitnej časti zákona. Poprvýkrát ekonomická kategória služieb našla svoj odraz v právnej úprave Občianskeho zákonníka (zákon č. 40/1964 Zb., ďalej len OZ), ktorý nadobudol účinnosť 01.04.1964. Občiansky zákonník bol novelizovaný zákonom č. 131/1982 Zb., ktorým sa mení a DOPLŇA Občiansky zákonník a upravujú sa niektoré ďalšie majetkové vzťahy, ktorý nadobudol účinnosť 01.04.1983, okrem § 489 a, ktorý nadobudol účinnosť už 01.01.1983¹. Kategóriu služieb obdobne ako náš zákonník upravil v samostatnej časti aj OZ NDR z 1975 r., ktorý však dôslednejšie vychádza z ekonomickej klasifikácie služieb.

Proti vymedzeniu pojmu služieb v našom OZ sa namieta, že ide o svoje-
ské vymedzenie, ktoré nezodpovedá ekonomickému vymedzeniu služieb. Je
pravda, že pre právnu úpravu je určujúca ekonomická stránka toho -
ktorého spoločenského vzťahu, to ovšem neznamená, že nemôže mať svo-
je osobitné zákonitosti. Ekonomická kategória služieb a triedenie služieb
podľa ekonomických čít má význam pre právo, avšak právna kategória
služieb, resp. jednotlivé právne druhy služieb, nemusia sa zhodovať s
ekonomickými druhmi služieb. Pre právnu úpravu totiž môžu byť roz-
hodujúce aj iné problémy, než pre daný spoločenský vzťah v oblasti e-
konomiky. Zákonodárca pri koncipovaní IV. časti OZ (pod názvom

¹ Podľa § 507a ods. 1 OZ v znení novely väčšina ustanovení novely má
spätnú účinnosť k 01.4.1964. Cit. ustanovenie zavádza nový druh posky-
tovania služieb občanmi - tzv. doplnkové služby. Nariadenie vlád republík
(pre ČSR č. 154/1982 Zb. a pre SSR č. 158/1982 Zb.) podrobnejšie upravujú
podmienky, za ktorých tieto služby poskytujú.

"Služby") vychádzal zo správneho úsudku, že služby v socializme plnia inú funkciu než v predošlých spoločensko-ekonomických formáciách a dospel k názoru, žeby nebolo správne socialistický systém služieb vlesnať do systému záväzkov prevzatých z bývalej právnej úpravy. Hoci OZ nedefinuje pojem služieb, na základe analýzy dospejeme k záveru, že OZ pod službami rozumie osobitné obligačné právne vzťahy vznikajúce medzi socialistickými organizáciami a občanmi, pričom predmetom týchto vzťahov sú vecné plnenia, výkony a iné plnenia zamerané na uspokojovanie hmotných a kultúrnych potrieb občanov (§ 222 ods. 1 OZ). Ide o právne vzťahy vznikajúce spravidla na zmluvnom podklade. Odsek 1 okrem všeobecného vymedzenia pojmu služieb, vyplývajúceho z určenia predmetu služieb, sú služby vymedzené aj tým, že OZ kvalifikuje ako služby aj určité konkrétne právne vzťahy, ktoré upravuje ako konkrétne typy služieb. Ako konkrétne typy služieb OZ upravuje predaj v obchode, požičiavanie vecí, zhotovenie vecí na zákazku, oprava a úprava vecí, obstarávateľské služby, ubytovacie služby, prepravné služby, právnu pomoc advokátskej organizácie, peňažné služby a poistenie. Naproti tomu OZ nekvalifikuje ako službu právne vzťahy, ktoré umožňujú dlhodobé bývanie občanov. Tieto vzťahy upravuje v rámci osobitného inštitútu osobného užívania bytov (§ 152-189 OZ), prípadne v rámci úpravy iných zmlúv, ktoré sú obsiahnuté v V. časti OZ (§ 390-396) ako aj v rámci úpravy tzv. iných občianskoprávných vzťahov (§ 493 OZ).

Napriek tomu, že určité právne vzťahy, kvalifikované OZ ako služby, nespĺňajú podmienky služieb z ekonomického hľadiska, nemusíme, rešpektujúc vôľu zákonodarcu, aj tieto vzťahy z právneho hľadiska považovať za služby. Zákonodarca bol sí zrejme vedomý, že vymedzenie pojmu služieb v OZ sa nezhoduje s vymedzením spotrebných služieb z ekonomického hľadiska. Napriek tomu však vymedzil služby z legislatívnotechnických dôvodov iným spôsobom. Zákonodarca bol pritom vedený snahou vytvoriť ucelenú úpravu osobitných obligačných právnych vzťahov vznikajúcich na zmluvnom podklade medzi socialistickými organizáciami a občanmi. Pri klasifikácii obligácií zaradených do IV. časti OZ zákonodarca vychádzal zo sociálno-ekonomickej funkcie sledovanej týmito obligáciami pri uspokojovaní hmotných a kultúrnych potrieb občanov, najmä na základe zmlúv uzavretých medzi socialistickými organizáciami, ktoré služby poskytujú a občanmi, ktorým sa služby poskytujú. Pri komplexnej úprave obligačných vzťahov, ktoré vznikajú medzi socialistickými organizáciami a občanmi pri poskytovaní služieb, ako aj pri obdobných činnostiach, ktoré zákonodarca takisto kvalifikuje ako predmet služieb, bolo možné v právnej úprave zovšeobecniť určité zásady týkajúce sa všetkých dru-

hov služieb a upraviť ich vo forme všeobecných ustanovení o službách platných pre všetky druhy služieb upravených osobitnými predpismi.

I. VZNIK OBLIGÁCIÍ PRI POSKYTOVANÍ SLUŽIEB

Podľa § 224 ods. 1 OZ služby sa poskytujú na základe zmlúv alebo na základe iných právnych skutočností. Pokiaľ ide o služby upravené OZ, spravidla sa poskytujú na základe zmlúv. Zmluvný základ poskytovania služieb plne zodpovedá funkcii služieb, ktorými sa majú uspokojovať hmotné a kultúrne potreby občanov na základe všeobecných podmienok vytvorených socialistickými organizáciami, zriadenými našou spoločnosťou za účelom poskytovania služieb, ako aj na základe želaní občanov, ktorí majú možnosť podľa svojho uváženia a potrieb uzavrieť s organizáciou zmluvu o poskytovaní určitej služby. Občan teda uzaviera zmluvu na základe dobrovoľnosti vtedy, keď si prostredníctvom služby chce uspokojiť určitú hmotnú a kultúrnu potrebu. Naproti tomu socialistické organizácie zriadené za účelom poskytovania služieb občanom, viaže OZ kontraktálnou povinnosťou, ktorá vyplýva z § 224 ods. 2 OZ, podľa ktorého ak poskytnutie služby patrí k úlohám organizácie, je povinná na žiadosť občana ju poskytnúť, okrem, ak by to nebolo v medziach jej prevádzkových možností. Pokiaľ sú spínené zákonom stanovené podmienky na uzavretie zmluvy o poskytnutí služby a organizácia ju s občanom nechce uzavrieť, môže občan svoje právo na uzavretie zmluvy o poskytnutí služby uplatniť na súde. V súdnom konaní občan preukazuje, že služba patrí k úlohám organizácie, organizácia naopak preukazuje, že nebolo v jej prevádzkových možnostiach službu poskytnúť. Ak súd dospieje k záveru, že sú dané zákonom stanovené podmienky na uzavretie zmluvy, svojím rozsudkom ukládajúcim vyhlásenie vôle môže nahradiť vyhlásenie organizácie, že uzavrie zmluvu (§ 161 ods. 3 Občiansky súdny poriadok).

Občiansky zákonník pre jednotlivé druhy služieb upravuje osobitné pomenované zmluvy, sú to: zmluva o požičiavanie vecí, zmluva o zhotovení vecí na zákazku, zmluva o oprave a úprave vecí, zmluva o poskytnutí obstarávateľskej služby, zmluva o obstaraní predaja vecí, zmluva o úschove, zmluva o poskytnutí ubytovacej služby, zmluva o poskytnutí právnej pomoci, zmluva o pôžičke a poisťná zmluva. Aj keď v ustanovení § 239 OZ o predaji v obchode sa priamo o zmluve nehovorí, niet pochybností o tom, že aj predaj v obchode sa uskutočňuje na základe zmluvy. Zmluva o predaji tu síce nie je výslovne pomenovaná, ale napriek tomu ju nemožno považovať za atypickú. Podobná situácia je aj pri prepravných

službách a pri vzniku vkladového vzťahu. Ani v týchto prípadoch OZ priamo neustanovuje o zmluvách, avšak zákon aj tu počíta so zmluvami, aj keď ich priamo nepomenúva.

Podľa § 51 OZ, ktorý pripúšťa inominátne - atypické zmluvy, je možné poskytnúť službu aj takýmito zmluvami. Ako príklad možno uviesť zmluvu o požičaní televízora v rámci multiservisu. V danom prípade tu vzniká na základe inominátnej zmluvy určitý zmiešaný právny vzťah (negotium mixtum), ktorý vykazuje znaky obsahu troch služieb upravených OZ a to: požičanie vecí, opravy vecí, a napokon aj predaj vecí. V zmysle § 496 OZ treba na atypický vzťah aplikovať ustanovenia zákona, ktoré upravujú vzťahy obsahom a účelom im najbližšie. Pri týchto atypických právnych vzťahoch je význam zmluvy, ktorou vznikajú, omnoho väčší než pri typických službách, pretože niet bezprostrednej právnej úpravy vzťahu, preto zmluva musí upraviť celý obsah právneho vzťahu.

Uzavieranie zmlúv o poskytnutí služby treba posudzovať predovšetkým podľa všeobecných ustanovení OZ zakotvených v § 43-45. Aj pre zmluvy o poskytnutí služby platí zásada, že zmluva je uzavretá, len čo sa účastníci zhodnú na jej obsahu. To znamená, že medzi ofertou a akceptáciou musí byť vzájomný konsens. Vzájomný konsens musí byť, najmä pokiaľ ide o essentialia negotii, pokiaľ by chýbali - zmluva nevznikne. V našom občianskom práve platí pre formu zmlúv zásada neformálnosti prejavov. To znamená, že zmluvu možno spravidla uzavrieť v hociakej forme, teda tak ústne, ako aj písomne, prípadne konkludentnými prejavmi. Občiansky zákonník predpisuje určitú formu (písomnú) právnych úkonov len výnimočne. Väčšina zmlúv o poskytnutí služby možno uzavrieť v hociakej forme, iba v dvoch prípadoch OZ na uzavretie zmluvy predpisuje písomnú formu: je to pri zmluve o poskytnutí pôžičky (§ 341 ods. 2) a pri poisťnej zmluve (§ 348). Od týchto prípadov treba odlišovať prípady, v ktorých OZ ukladá organizácii vydať občanovi písomné potvrdenie o prijatí objednávky. Vydanie písomného potvrdenia však nepodmieňuje platnosť samej zmluvy, ale ide len o písomný prejav, ktorým sa potvrdzuje, že došlo k uzavretiu zmluvy. To znamená, že ak sa písomné potvrdenie objednávky nevydá, nesplní sa tým iba jedna zo zmluvných povinností, avšak zmluva je platná.

Každá zmluva o poskytnutí služby musí mať aspoň dve essentialia negotii, bez ktorých zmluva o poskytnutí služby nemôže vzniknúť. Týmito podstatnými zložkami sú: dohovor o predmete služby a dohovor o cene. Služby upravené OZ sa poskytujú zásadne za odplatu a preto určenie ceny patrí vždy k essentialiam negotii. Okrem podstatných obsa-

nových zložiek zmluva o poskytnutí služby môže obsahovať aj ďalšie zložky ako sú *naturalia negotii*, príp. *accidentalia negotii*. Zo základných podstatných obsahových zložiek OZ upravuje iba dohovor o cene. Pokiaľ ide o otázku, ako sa má určiť cena, OZ ju rieši trojakým spôsobom:

- a) podľa cenových predpisov,
- b) podľa rozpočtu,
- c) odhadom.

Najčastejšie (ak je to možné) sa určuje cena podľa cenových predpisov. V týchto prípadoch, v ktorých vzhľadom na zložitosť predmetu služby nemožno určiť cenu podľa cenových predpisov, sa určuje podľa rozpočtu (najmä pri stavebných prácach). Cena určená na základe rozpočtu nesmie byť bez súhlasu občana zvýšená. Odhadom sa určuje cena služby vtedy, ak cenu nemožno určiť pri uzavretí zmluvy pevnou sumou. Takto sa určuje cena za služby najmä pri oprave a úprave vecí. Aj cena určená odhadom je záväzná. Ak organizácia počas výkonu služby zistí, že odhadnutú cenu je treba prekročiť, je povinná na to občana upozorniť iba vtedy, keby došlo k podstatnému prekročeniu ceny určenej odhadom. Podľa stanoviska súdnej praxe za podstatné prekročenie ceny určenej odhadom možno považovať spravidla prekročenie ceny určenej odhadom aspoň o 10 až 20%. Ak organizácia občana neupozorní na podstatné prekročenie ceny, nemá právo na zaplatenie rozdielu v cene. Ak ho upozorní a občan neodstúpi od zmluvy sa má za to, že s novou cenou súhlasí.

Služby sa poskytujú vo výnimočných prípadoch aj na základe iných skutočností ustanovených právnymi predpismi. O aké iné skutočnosti ide, na základe ktorých sa výnimočne poskytujú služby, OZ neuvádza. Občiansky zákonník počíta iba na dvoch miestach so vznikom služieb na základe iných skutočností:

1. Pri právnej pomoci advokátskou organizáciou § 321 OZ počíta aj s ustanovením advokáta občanovi podľa zákona. V takomto prípade vzniká občanovi bez uzavretia zmluvy s advokátskou organizáciou právo na poskytnutie právnej pomoci ustanoveným advokátom;
2. Pri poistení § 346 OZ takisto počíta s poistením na základe inej skutočnosti, t.j. so zákonným poisteným (zákonné poistenie zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel podľa vyhlášky č. 124/1974 Zb.).

Pokiaľ za služby poskytujú podľa iných predpisov než podľa OZ, spravidla sa poskytujú na základe iných skutočností presne vymedzených v týchto predpisoch. Ide najmä o služby, ktoré sa občanom poskytujú bez-

platne z celospoločenských fondov, najmä oblasti zdravotníctva a sociálneho zabezpečenia².

II. OBSAH OBLIGÁCIÍ PRI POSKYTOVANÍ SLUŽBY

Občiansky zákonník má všeobecné ustanovenia o obsahu obligácií (§ 222-238), ktoré majú všeobecnú platnosť pre celú oblasť poskytovania služieb upravených OZ a za určitých podmienok aj pre oblasť služieb upravených osobitnými predpismi. Okrem toho OZ obsahuje aj konkrétne ustanovenia o obsahu obligácií vznikajúcich pri poskytovaní jednotlivých druhov služieb (§ 239-383), ktoré platia vždy iba pre ten-ktorý druh obligácie pri poskytovaní služby. Vzájomný vzťah medzi všeobecnou a konkrétnou úpravou obsahu obligácií vznikajúcich pri poskytovaní služby je taký, aký je medzi všeobecným a osobitným ustanovením. To znamená, že rozhodujúce a prvoradé je vždy osobitné ustanovenie, tj. v danom prípade právna úprava konkrétnej služby, a iba ak niet osobitnej úpravy, prichádzajú do úvahy všeobecné ustanovenia o obsahu obligácie.

Obsah každej obligácie tvoria subjektívne práva a subjektívne povinnosti účastníkov obligačného vzťahu. Pritom vychádzajúc z definície S.N. Bratusa za subjektívne právo považujeme zákonom chránenú určitú mieru možnosti správania, a za subjektívnu povinnosť považujeme zákonom uloženú mieru nevyhnutnosti (vynútiteľnosti) určitého správania³. Vzhľadom na to, že väčšina služieb sú spravidla odplatné, musí mať každý účastník tejto obligácie nielen práva, ale aj povinnosti. Aj pri tých obligáciách, v rámci ktorých dostáva občan plnenie bezplatne, má vždy aj určité povinnosti voči organizácii. Možno teda povedať, že pri poskytovaní služby majú obaja - občan aj organizácia aj práva a povinnosti a s právami povinnosťami jedného subjektu korešpondujú vždy práva a povinnosti druhého subjektu. Bez tohto vzájomného korešpondovania práv a povinností subjektov tejto obligácie nemôže existovať uvedený obligačný vzťah.

Od subjektívnych práv a subjektívnych povinností medzi konkrétnymi subjektami obligačného vzťahu pri poskytovaní služby treba odlišovať

² Zákon č. 20/1966 Zb. o starostlivosti o zdravie ľudu, vyhláška č. 42/1966 Zb. o poskytovaní liečebno-preventívnej starostlivosti, zákon č. 121/1975 Zb. o sociálnom zabezpečení (úplné znenie č. 30/1983 Zb. v znení z. č. 116/1983 Zb.) a ďalšie predpisy.

³ S. N. B r a t u s, O sootnoženii graždanskoj pravosposobnosti subjektivnykh graždanskikh prav, "Sovetskoe gosudarstvo i pravo", č. 8/1948, s. 33.

viaceré všeobecné povinnosti organizácií, ktoré zákon ukladá priamo organizáciám poskytujúcim služby v záujme plánovitého a kvalitného uspokojovania hmotných a kultúrnych potrieb našich občanov prostredníctvom služieb. Tieto všeobecné povinnosti organizácie vznikajú priamo zo zákona pred uzavretím zmluvy o poskytovaní služby. Preto tu hovoríme o tzv. predzmluvných povinnostiach, ktoré predchádzajú vzniku zmluvy, a tým aj vzniku obligácie. V dôsledku toho, s týmito predzmluvnými povinnosťami organizácií korešpondujú priamo práva občanov. To znamená, že občan nemôže súdnou cestou žalovať organizáciu o plnenie uvedených povinností. Ich plnenie môže požadovať iba príslušný orgán hospodárskeho riadenia nadriadený organizácii alebo správny orgán, ktorý sa stará o zabezpečenie služieb v určitom územnom obvode, prípadne aj orgány ľudovej kontroly. Predzmluvné povinnosti sú zakotvené v § 223 OZ. Podľa tohto ustanovenia organizácie poskytujúce služby sú povinné vytvárať predpoklady pre ich poskytovanie tak, aby spoločensky odôvodnené požiadavky občanov boli riadne a plynule uspokojované. Zákon tu má na mysli všetko, čo je potrebné pre poskytovanie jednotlivých služieb, najmä pravidelné zásobovanie, vytváranie potrebného počtu prevádzkárň, prispôsobovanie prevádzkového času jednotlivých prevádzkárň potrebám občanov, vybavenie prevádzkárň potrebným počtom odborníkov zabezpečujúcich rýchlosť a kvalitu služieb a pod. Jednou z hlavných podmienok a predpokladov pre poskytovanie služieb je vytvorenie takých dodávateľsko - odberateľských vzťahov, ktoré by zabezpečili plynulý prísun materiálu a náhradných dielcov potrebných pre poskytovanie služieb. Najväčšie ťažkosti sú zatiaľ v oblasti materiálno-technického zásobovania. Pre zlepšenie materiálno-technického zásobovania zrejme významnú úlohu zohrá prijatie zákona o štátnom podniku, začiatkom budúceho roku.

Medzi vytváranie riadnych predpokladov na poskytovanie služieb treba počítať aj niektoré ďalšie povinnosti, ktoré ak je už uzavretá zmluva o poskytnutí služby, majú význam zmluvné povinnosti. V predzmluvnom štádiu je však ich plnenie dôležitým stimulom pri uzavieraní príslušných zmlúv s občanmi. Takouto všeobecnou povinnosťou predzmluvného charakteru je napr. všeobecná ponuka tovaru vyloženého vo výkladoch a regáloch alebo propagovanie jednotlivých služieb v masovokomunikačných prostriedkoch, označenie tovaru a iných plnení z ponúkaných služieb cenami, správne a úplné informovanie občana o predmete služby, o ktorú má záujem, a pod. Niektoré predzmluvné povinnosti sú niekedy bližšie konkretizované aj v osobitných predpisoch. Napríklad predzmluvné povinnosti obchodných organizácií sú podrobne upravené v zákone o vnútornom obchode (z. SNR č. 130/1981 Zb.).

1. POVINNOSTI ORGANIZÁCIE PRI POSKYTOVANÍ SLUŽBY

K všeobecným povinnostiam organizácií poskytujúcich služby patria tieto:

1. Organizácia je podľa § 226 OZ povinná poskytnúť službu tak, aby potreba občana mohla byť riadne uspokojená. Z hľadiska splnenia tejto povinnosti organizácie treba, aby organizácia poskytla službu riadne a včas. Ak to povaha služby vyžaduje, je povinná občana o nej správne a úplne informovať. Všeobecná informačná povinnosť, ktorá platí pre všetky druhy služieb, je pri niektorých osobitných druhoch služieb ešte konkretizovaná.

2. Pod riadnym poskytnutím služby, aj keď to OZ nerozvádza, treba rozumieť také poskytnutie služby, ktoré je zamerané na splnenie účelu sledovaného poskytovaním služby. Poskytnutie služby musí predovšetkým zodpovedať podmienkam stanovených OZ a jeho vykonávacími predpismi. Ak sú pre plnenie vecí alebo pre vykonanie určitých práv stanovené technické normy, musí plnenie organizácie zodpovedať technickým normám. Okrem toho poskytnutie služby musí zodpovedať podmienkam dohodnutým v zmluve, tj. podmienkam vyžadovaným objednávateľom služby, ktoré sa v zmluve o poskytnutí služby akceptovali. Riadne poskytnutie služby vyžaduje často od organizácie vynaloženie všetkého úsilia, pokiaľ ide o riadnu starostlivosť o prevzatí vecí od občana ako aj pokiaľ ide o spôsob použitia strojov, vecí a výsledkov ľudskej práce, ktoré sú z hľadiska splnenia povinností organizácie nevyhnutné. Za nesplnenie povinnosti službu poskytnúť riadne, organizácia zodpovedá spôsobmi ustanovenými OZ alebo účastníkmi dohodnutými.

3. Ďalšou dôležitou povinnosťou organizácie je poskytnúť službu včas. Pod včasným poskytnutím služby rozumieme také poskytnutie služby, ktoré sa uskutoční v určenom čase. Kedy sa má služba poskytnúť, vyplýva spravidla zo zmluvy. Môže to byť však stanovené aj priamo v právnom predpise. Napríklad pri prepravných službách prepravné poriadky ustanovujú, dokedy treba uskutočniť prepravu nákladov jednak podľa druhu zásielky, jednak podľa vzdialenosti, do ktorej treba náklad prepraviť. Na poskytnutie určitých služieb právne predpisy ustanovujú tzv. maximálne dodacie lehoty (pri zhotovení vecí na zákazku a pri oprave a úprave vecí), ktoré sa nemajú prekročiť. Ak organizácia neposkytne službu včas, zodpovedá spôsobmi stanovenými v OZ alebo účastníkmi dohodnutými.

2. POVINNOSTI OBČANA PRI POSKYTNUTÍ SLUŽBY

Občan má najmä tieto povinnosti:

1. Je povinný poskytovať organizácii súčinnosť, ktorá je na vykonanie služby potrebná (§ 227 OZ). Povinnosť poskytnúť súčinnosť patrí medzi základné povinnosti občana, pretože mnohé služby organizácia vôbec nemôže poskytnúť bez primeranej a potrebnej súčinnosti občana. Aká súčinnosť je v konkrétnom prípade potrebná, závisí najmä od povahy služby, ale aj od toho, ako sa zmluvné strany na súčinnosti dohodli. Je potrebné si uvedomiť, že zákon ukladá občanovi povinnosť poskytnúť takú súčinnosť, ktorá je potrebná na vykonanie služby. Nejde tu teda o spoločné vyhotovenie určitého diela. Túto skutočnosť si mnohé organizácie neuvedomujú a interpretujú túto povinnosť občana extenzívne na jeho škodu. Osobitný význam má poskytnutie súčinnosti pri zhotovení veci na zákazku. Táto súčinnosť spočíva v dodaní materiálu alebo v osobnej činnosti. Pri oprave a úprave vecí je obdobná (napr. občan je povinný umožniť prístup do bytu pri oprave televízora). V dôsledku neposkytnutia súčinnosti organizácia nemôže hneď odstúpiť od zmluvy, k odstúpeniu môže pristúpiť, ak občan neposkytne súčinnosť ani v dodatočnej primeranej lehote danej mu organizáciou (§ 227, veta posledná OZ).

2. Okrem poskytnutia súčinnosti, hlavnou povinnosťou občana pri platených službách je zaplatiť za cenu za poskytnutú službu. Podľa § 232 ods. 1 OZ cena je zročná (splatná) spravidla v hotovosti pri poskytnutí služby. Zákonomdarca však pripustil z tejto zásady výnimku, kedy je organizácia oprávnená žiadať preddavok alebo zaplatenie ceny vopred. Za väčšinu služieb sa cena pláti v hotovosti. Občiansky zákonník počíta však aj s tým, že za niektoré služby sa cena fakturuje. Ktoré služby je organizácia povinná fakturovať, ustanovujú predpisy ministerstva financií o fakturovaní⁴. Ak sa cena fakturuje, je občan povinný zaplatiť cenu do siedmich dní po doručení faktúry. Pri bezplatných službách občan nemá povinnosť platiť cenu za službu, pri týchto službách OZ vyslovuje iba zákaz ich zneužitia. Podľa § 225 ods. 2 OZ, ak občan zneužije služby poskytované celkom alebo sčasti bezplatne, je povinný nahradiť náklady, ktoré tým organizácii vznikli, aj keď z toho nemal majetkový prospech.

3. Napokon dôležitou povinnosťou občana je prevziať výsledok služby od organizácie. A prevzatie plnenia je určitým druhom súčinnosti ob-

⁴ Týmto predpisom je vyhláška č. 154/1975 Zb. o fakturovaní a platení dodávok neinvestičnej povahy.

čana s organizáciou. S neprevzatím vecí OZ spája dve sankcie. Jednak sa ukladá občanovi povinnosť platiť poplatok za uskladnenie a jednak sa dáva organizácii možnosť po určitom čase nevyzdvihnuté veci predať. Tieto sankcie nenastupujú ihneď, ale až po uplynutí určitej lehoty. Podľa § 275 a 282 OZ je občan povinný prevziať vec najneskôr do jedného mesiaca od uplynutia doby, kedy mala byť služba vykonaná, po tejto lehote je povinný platiť poplatok za uskladnenie. Po uplynutí 6 mesiacov odvtedy, kedy vec mala byť prevzatá dochádza k realizácii druhej sankcie a síce k odpredaju vecí. Spôsob odpredaja nevyzdvihnutých vecí sa v praxi celkom osvedčil. Ak organizácii je známa adresa občana a ak ide o vec väčšej hodnoty, organizácia je povinná o zamýšľanom predaji občana vopred písomne upovedomiť a poskytnúť mu dodatočnú lehotu na vyzdvihnutie vecí.

Povinnosť občana vec prevziať, má ešte ďalší význam a síce z hľadiska prevodu vlastníckeho práva pri tých službách, kde sa tento prevod realizuje (pri predaji v obchode, zhotovení vecí na zákazku pri komisionárskom predaji). Pre prevod vecí do vlastníctva občana aj v rámci poskytovaných služieb platí všeobecná zásada zakotvená v § 134 ods. 1 OZ, podľa ktorej ak sa prevádza hnutelná vec na základe zmluvy, nadobúda sa vlastníctvo prevzatím vecí. Otázkou momentu prevzatia vecí treba vždy skúmať podľa konkrétneho obsahu zmluvy. Podľa § 228 OZ ak prevedie organizácia na občana poskytnutou službou vlastníctvo k veci, nemôže sa proti nemu uplatniť právo iných osôb týkajúcich sa tejto veci. To má význam najmä vtedy, ak sa dodatočne zistí, že organizácia previedla do vlastníctva občana vec, ktorá je vlastníctvom iného občana (najmä sa to môže vyskytnúť pri komisionárskom predaji). V záujme právnej istoty je týmto ustanovením zákona narušená zásada *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*.

Záverom k problematike obsahu obligácií možno uviesť, že vyššie uvedené povinnosti občanov a organizácií majú všeobecnú povahu. Pri jednotlivých druhoch služieb sú práva a povinnosti subjektov obligačnoprávného vzťahu konkretizované vzhľadom na obsah tej-ktorej obligácie. Okrem toho je nutné zdôrazniť, že pokiaľ sa hovorilo o povinnostiach občanov a organizácií, zároveň tu máme na mysli s nimi korešpondujúce práva ich partnerov v obligačnoprávnom vzťahu.

III. ZODPOVEDNOSŤ PRI SLUŽBÁCH

Úprava zodpovednosti organizácií pri poskytovaní služieb v rámci občianskoprávnej úpravy služieb tvorí významnú súčasť občianskoprávného zodpovednostného systému ako celku. Vo svojich dôsledkoch je pre-

javom intenzívnej starostlivosti spoločnosti i štátu o všestranné riadne uspokojovanie osobných potrieb občanov.

Úprava zodpovednosti pri službách v súlade s požiadavkami celej spoločnosti v oblasti svojho pôsobenia prispieva k tomu, aby občania za svoje poctivo zarobené peniaze prácou v prospech spoločnosti dostávali tovar i iné výsledky služieb na náležitej úrovni, najmä v riadnej kvalite.

Zodpovednostný systém služieb v občianskoprávnej úprave plní významnú úlohu jednak z hľadiska individuálnych záujmov a potrieb občanov, ako aj z hľadiska záujmov a prosperity celej socialistickej spoločnosti.

Pre všetky druhy zodpovednosti organizácií pri poskytovaní služieb platia niektoré všeobecné zásady. Z ustanovenia § 226 OZ vyplýva, že organizácie sú povinné poskytovať služby tak, aby potreby občanov mohli byť riadne, t.j. nielen včas, ale aj zo všetkých ostatných stránok náležite uspokojené. Za porušenie povinnosti takto riadne poskytnúť služby občanom zodpovedajú organizácie spôsobmi ustanovenými v OZ. Konkrétne ide najmä o tieto spôsoby:

- zodpovednosť za vady poskytnutej služby (§ 235, 236),
- zodpovednosť za omeškanie s poskytnutím služby (§ 234),
- zodpovednosť za škody spôsobené pri poskytovaní služby (§ 233 ods. 2, § 237 a 238).

Tieto všeobecne ustanovené spôsoby zodpovednosti organizácií sú podľa potreby pri jednotlivých typoch služieb podrobnejšie konkretizované. Tento ucelený zodpovednostný systém služieb, ktorý občanom ako spotrebiteľom zabezpečuje účinnú individuálnu občianskoprávnú ochranu, tvoriacu súčasť ich celkovej sociálnej ochrany, zároveň určitou mierou prispieva k rozvoju, stabilizácii a k ďalšiemu skvalitňovaniu ich životnej úrovne.

Subjekty služieb nemôžu ani jeden z uvedených spôsobov zodpovednosti organizácií v OZ platne vylúčiť alebo obmedziť a to ani jednostranne ani dohodou. Popri týchto spôsoboch zodpovednosti organizácie ustanovených priamo v OZ nemožno vylúčiť ani zodpovednosť prevzatú dohodou či jednostranne samými subjektami služieb. Avšak vzhľadom na kogentný charakter § 233 ods. 3 ako ja spoločenské poslanie úpravy služieb v občianskom práve je možné dohodou alebo jednostranne prevziať zodpovednosť iba v širšom rozsahu, než ustanovuje OZ.

1. ZODPOVEDNOSŤ ZA VADY POSKYTNUTEJ SLUŽBY

Ak organizácia neposkytla službu riadne, v dôsledku čoho má plnenie vady, vznikne organizácii nová povinnosť voči občanom-zodpovednosť za vady-a občanovi tomu korešpondujúce nové práva.

Zodpovednosť za vady je typickou obligačnoprávnou zodpovednosťou, ktorá vzniká porušením povinnosti vyplývajúcej z obligácie plniť riadne. Tým sú určené aj subjekty zodpovednostného vzťahu. Zo zodpovednosti za vady vznikajú povinnosti vždy len organizácií, ktorá službu občanovi poskytla. Iba ona je subjektom zodpovednosti. Za vady výrobkov zodpovedá napr. pri predaji v obchode výlučne obchodná organizácia, a nie výrobca, alebo dovozca. Zo zodpovednosti za vady vznikajú na druhej strane práva len občanovi, ktorému je služba poskytnutá. Výnimka platí, len pokiaľ ide o uplatnenie práva zo zodpovednosti, za vady dedičom občana, ktorý bol subjektom obligácie. Ak teda oprávnený občan zomrie počas záručnej doby, prechádza toto právo na dedičov. Inak však treba hľadiť na prípad, keď občan, ktorému sa služba poskytla, ešte počas záručnej doby prevedie nadobudnutú vec zmluvou na iného občana. Tento ďalší nadobúdateľ veci už nemôže uplatniť nároky zo zodpovednosti za vady voči organizácii, pretože s organizáciou nie je v obligačnoprávnom vzťahu a voči nemu organizácia neporušila žiadnu povinnosť. Aj súd na prax zaujíma stanovisko, že práva zo zodpovednosti za vady vecí predanej v obchode nemôže u organizácie uplatňovať ten, na koho vec bola zmluvou prevedená kupujúcim. Súdna prax však zároveň priznáva tomu, kto vec kúpil od organizácie, právo uplatňovať nároky zo zodpovednosti za vady aj po tom, čo ju zmluvne previedol na niekoho iného⁵.

Zodpovednosť za vady je typická objektívna zodpovednosť, tj. za vadné plnenie organizácia zodpovedá bez ohľadu na to, či výsledok zaviniť alebo nie. Organizácia sa preto nemôže exkulpovať a OZ neprípúšťa ani liberáciu organizácie z dôvodu, že vadnosť plnenia zapríčinil niekto iný, napr. výrobca, dodávateľ materiálu a pod. Preto treba zodpovednosť za vady zaradiť medzi prípady tzv. absolútnej objektívnej zodpovednosti. Organizácia nezodpovedá za vady iba vtedy, ak medzi porušením jej povinnosti plniť riadne a zistenou vadou plnenia nie je kauzálny nexus, napr. občan si vadu spôsobil sám neodborným používaním, alebo občan zveril vec do opravy neodborníkovi a potom uplatnil právo zo zodpovednosti za vady.

Občiansky zákonník priamo nevymedzuje, čo treba považovať za vadné plnenie. Hovorí iba o jednotlivých druhoch vadného plnenia v súvislosti s následkami, ktoré ten-ktorý druh vadného plnenia vyvoláva. Vo všeobecnosti vadami (praktickými) sú nedostatky vlastností predmetu plnenie fyzickej (reálnej-vecnej) povahy. Možno konštatovať, že za vadné plnenie treba považovať každé plnenie, ktoré nemá požadovanú

⁵ Pozri rozhodnutie uverejnené pod č. 38/1978 Zb. a č. 22/1983 Zb.

kvalitu, kvantitu, resp. nemá ďalšie vlastnosti, ako sú funkcie, vzhľad atď., ktoré mal mať predmet plnenia podľa zmluvy, právnych predpisov, technických noriem.

Zodpovednosť za vady je konštruovaná tak, že organizácia zodpovedá nielen za vady plnenia, ktoré existovali v čase odovzdania plnenia občanovi, ale aj za vady, ktoré sa vyskytli v záručných dobách. Dĺžka záručných dôb je stanovená OZ (ide o zákonné záručné doby). V niektorých prípadoch OZ pripúšťa, aby vykonávací predpis stanovil dlhšiu záručnú dobu než ustanovuje zákon (napr. § 248 ods. 2, § 271 ods. 2 a § 280 ods. 2 OZ). Podľa ustanovenia § 280 ods. 1 OZ môže vykonávací predpis stanoviť aj kratšiu než zákonom stanovenú záručnú dobu.

Na základe dohovoru subjektov (§ 233 ods. 1 a 3 OZ) môžu sa stanoviť dlhšie záručné doby než ustanovuje zákon. Vtedy hovoríme o tzv. zmluvných záručných dobách. Zákonnú záručnú zodpovednosť možno rozšíriť aj jednostranným písomným právnym úkonom. Najčastejšie pôjde o tzv. záručné vyhlásenie organizácie, tj. o vyhlásenie, ktoré urobila organizácia vo forme záručného listu, ktorý spravidla obsahuje dlhšie záručné doby než zákonné a prísnejšie zodpovednostné podmienky, než ustanovuje zákon.

Uplatnenie práv zo zodpovednosti za vady voči organizácii sa môže uskutočniť v akejkoľvek forme. Pokiaľ ide o čas, v ktorom musí občan uplatniť svoje práva zo zodpovednosti za vady (tzv. reklamačná doba), podľa § 236 OZ platí niekoľko zásad:

1. Práva musí občan uplatniť u organizácie bez zbytočného odkladu, to znamená, že len čo sa vada objaví, občan by mal čo najrýchlejšie uplatniť svoje práva u organizácie.

2. Práva zo zodpovednosti za vady treba uplatniť do šiestich mesiacov od poskytnutia služby, pokiaľ v OZ nie je pre ich uplatnenie stanovená iná lehota. Táto reklamačná lehota má povahu prekluzívnej lehoty, to znamená, že ak v nej neboli uplatnené práva u organizácie zaniknú.

3. Vo všetkých prípadoch, v ktorých je stanovená zákonná, či zmluvná záručná doba, treba reklamovať v tejto dobe.

Pri určovaní práv a povinností ako obsahu vzniknutej zodpovednosti za vady OZ vychádza z toho, či pôjde o vadu odstraniteľnú, alebo neodstraniteľnú. Pri jednotlivých typoch služieb však môže mať vplyv aj ďalšia skutočnosť, ako napr. pri predaji v obchode väčší počet väd, atď. Pri odstraniteľnej vade, bez ohľadu na to, či vadný predmet plnenia možno riadne užívať, alebo nie, má občan predovšetkým právo na bez-

platné odstránenie vady. V prípade, keď došlo k poskytnutiu neúplného predmetu plnenia, tj. keď organizácia neposkytla občanovi všetko, čo tvorí predmet plnenia, alebo keď organizácia plnila občanovi v menšom rozsahu, než bola povinná plniť, vzniká občanovi osobitné právo na odstránenie vady, ktoré spočíva v doplnení toho, čo poskytnutému plneniu chýba. V prípade, že pôjde o neodstrániteľnú vadu, obsah práv občana závisí od toho, či napriek tejto vade môže výsledok služby plniť svoj účel, alebo nie. Ak neodstrániteľná vada nebráni výsledok služby užívať, má občan právo iba na zľavu z ceny. Ak výsledok služby v dôsledku väd nemôže plniť riadne svoj účel vznikne občanovi hneď právo na nové poskytnutie služby, alebo právo na zrušenie zmluvy.⁶

Skúsenosti z právnej praxe potvrdzujú, že v prevažnej väčšine prípadov, keď došlo k vadnému poskytnutiu služby, dochádza k vyporiadaniu mimo súdu. Ak nedošlo k mimosúdnej vyporiadaniu medzi organizáciou a občanom, musí občan svoje práva uplatniť na súde v trojročnej premlčacej dobe.

2. ZODPOVEDNOSŤ ZA OMEŠKANIE

Poskytnutím služby včas sa rozumie poskytnutie služby v lehote dojedanej účastníkmi v zmluve. Túto lehotu niekedy určuje právny predpis. Ak organizácia nespĺní svoju povinnosť v tejto lehote, dostane sa do omeškania, za ktoré zodpovedá.⁷ Táto zodpovednosť je tiež objektívna. Občanovi vzniká právo od zmluvy odstúpiť. Účinným odstúpením od zmluvy sa zmluva zo zákona zrušuje ex tunc (§ 48 ods. 2 OZ).⁸ Pokiaľ bola zmluva o poskytnutí určitého typu služby dojednaná fixne, podľa § 86 OZ sa zmluva zrušuje zo zákona.

⁶ Výška zľavy z ceny predanej veci by mala vyjadrovať najmä zníženie hodnoty predanej veci; zároveň by sa však malo prihliadať na to, ako sa prejavuje vada pri užívaní veci, či zhoršuje aj vzhľad atď. - porovnaj rozhodnutie súdu uverejnené pod č. 22/1983 Zb.

⁷ Ak občan, ktorý úspešne uplatnil právo na zrušenie zmluvy alebo právo na výmenu veci podľa § 457 ods. 1 OZ vracia organizácii vec už použitú a opotrebovanú, organizácia so zreteľom na § 458 ods. 2 nemá právo na náhradu za znehodnotenie veci vzniknuté jej používaním a opotrebovaním do okamihu zrušenia zmluvy alebo výmeny veci - porovnaj rozh. uverejnené pod č. 17/1976 Zb. a 22/1983 Zb.

⁸ K tomu porovnaj rozhodnutie č. 18/1976 Zb. a č. 2/1978 Zb. Podmienkou zániku tohto práva občana odstúpiť od zmluvy je, že organizácia nevykonala službu ani v dodatočnej primeranej lehote, ktorá jej občan poskytol (k tomu porovnaj aj rozh. č. 18/1976 Zb.).